

Az olvasás pártfogója : írások Nemes Erzsébet tiszteletére / szerk. Fülöp Ágnes ; Lencsés Ákos ; Rózsa Dávid. – Bp. : Magyar Könyvtárosok Egyesülete, 2012. – KSH Könyvtár reprográfiai műhely. – 163 p.
ISBN 978-963-89260-1-2

Születésnapi ajándék...

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete vándorgyűlésének második napján, július 13-án délután került sor a tanulmánykötet bemutatására a győri egyetemi könyvtárban, melyen a (meglepett) ünnepelten kívül természetesen a szerzők zöme is megjelent a köszöntés alkalmából. (Tíz nappal korábban *Nemes Erzsébet* főigazgató a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Könyvtárának korszerűsítéséért végzett munkája elismeréséért Fényes Elek-díjban részesült – a könyvben már ez az adat is szerepel!)

A *Festschriftet* hárman jegyzik szerkesztőként, *Fülöp Ágnes*, *Lencsés Ákos* és *Rózsa Dávid*, valamennyien a KSH Könyvtárának munkatársai – egyben a kötetben közölt írások, illetve ketten a bibliográfiai összeállítás szerzői is. A szép kiállítású, puhakötésű könyv, melynek fedeléről az ünnepelt derűsen tekint ránk íróasztala mögül, tizennyolc hosszabb-rövidebb tanulmányt közöl. Egy részük kifejezetten könyvtár-szakmai, vagyis a könyvtárral, olvasással, más részük irodalom-, sajtó-, művelődés- és tudománytörténettel foglalkozik, megint mások pedig a gazdaságtörténet, a jog vagy a statisztika valamelyik részterületéről írnak, hiszen szerzőik e területeken otthonosak. A dolgozatok a szerzők nevének betűrendjében követik egymást. (A recenzens is jórészt eszerint halad, bár a terjedelmi korlátok miatt csupán a dolgozatok lényeges mozzanataira tud kitérni.)

A kötetet stílusosan három köszöntő vezeti be: a munkáltató és fenntartó Központi Statisztikai Hivatal elnökéé, a statisztikus-demográfus *Vukovich Gabrielláé* (*Köszöntés*), a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnökéé, *Bakos Kláráé* (*Dolgainkról – Zsókanak*) és a helyettesé, *Fülöp Ágnesé* (*A szenvedélyes könyvtáros*).

Az első tanulmányban *Balogh Mihály* összegzi kutatásait „Egy-pengős” kölcsönkönyvtár a kunszentmiklósi gimnáziumban címmel. 1938 januárjától egyedülálló vállalkozásba fogott a régi református gimnázium tanári könyvtárának új vezetője, ifj. *Miklóssy János*: nyilvános szépirodalmi kölcsönkönyvtárat alapított a gimnáziumban. (A háború után dr. *Csikesz Ferenc* látta el ezt a feladatot.) A kölcsönözhető gyűjtemény, melynek gyarapítását a száznál több tag havonta befizetett tagsági díja tette lehetővé, tizennegyedik évében (1951.), „kimúlásakor” kétezer kötetesre

nőtt. Tevékenységében a törést az 1948. évi államosítás, majd a politikai változások okozták. Az előzményekről, állományának összetételéről, az iskolában, a városban és a térségben játszott fontos szerepéről is részletesen szól a tanulmány. (11–22. p.)

Az *Egy könyvmoly vallomásaiban Bánszegi Katalin* jogász pályakezdőként induló, majd aktív dolgozóként folytatódó, a statisztikai könyvtárhoz fűződő személyes viszonyáról ír. Lelkesedéssel szól a régi cédulakatalógusról, a „mindentudó” könyvtárosokról, a régi és új könyvekről (kedvencei főleg a térképek és a versek), és arról, hogy a könyvtár számára a második otthon. (23–25. p.)

Berényiné Varga Ibolya, a DEENK Társadalomtudományi Könyvtárának nyugalmazott igazgatója dolgozatában („*Szatyi bácsi*”. *Egy fejezet Debrecen sajtótörténetéből*) a főleg Debrecenben működő, „a századforduló és a XX. század első évtizedeinek tipikus újságírója”-nak, *Szathmáry Zoltánnak* (1872–1928) mozgalmas, tragikus végű pályáját rajzolja fel. Szomorú, hogy a segédletek közül csak az Új Magyar Életrajzi Lexikon közöl adatokat a jeles író-újságíróról. (27–35. p.)

Tudománytörténeti kiadványok a XIX. századi Magyarországon. Orvostörténet, matematika-történet, biológiatörténet, kémia-történet, csillagászat-történet című tanulmányában Gazda István először a magyar tudománytörténet kezdeteit mutatja be, majd az orvostudomány és a többi természettudományi ág történetének haza feldolgozására tér át, miközben lábjegyzeteiben a tárgykör teljes könyvészetét adja. (37–47. p.)

Gyöngyösi István agrármérnök, statisztikus *Édes történet. Cukor(ipari) bajunk anatómiájáról* címmel értekezik erről a mindenkit érintő, fontos kérdéstről. (Ezért is választotta ezt a témát.) A cukor kultúrtörténetének bemutatása (India volt a kiindulópont), majd a világ termelési és fogyasztási adatainak ismertetése után – és a hazai helyzetkép történeti rajzát követően – a rendszerváltással együtt járó, de átgondolatlan privatizációnak a cukorrépa-termelésre és a feldolgozóiparra gyakorolt negatív hatásait

elemzi, de szól a „szakmailag felkészületlen vezetői csoportok jóvátehetetlen döntéseiről” is. A tanulmány elolvasása mindenkinek ajánlható. (49–53. p.)

Holka László statisztikus írásában (*Gőzhangyák a virtuális fergegben*) az 1897 óta köteles-példányokra jogosult KSH Könyvtárának utolsó szűk hetven évét idézi fel személyes emlékei alapján. Nem feledkezik meg azokról a könyvtárosokról sem, akikkel személyesen is találkozott, így Körmendi Gáborról, Szalai Katalinról, Vida Zoltánról – szemléletes képet rajzolva a kezdetben katalógusszekrényekkel teli folyosóról, a komótos kiszolgálásról, az ETO rejtelméről, az olvasott fontos könyvekről stb. A számítógép megjelenésével kezdődött a KSH Könyvtár állományának korszerű feldolgozása (és ekkor váltak feleslegessé az említett régi katalógusszekrények), majd megjelent a korszerű OLIB rendszer is (2001-ben). A tanulmány befejező része a közvetlen főigazgató-elődökről, *Dányi Dezsőről* és *Csahók Jánosról* szól, majd Nemes Erzsébet KSH-beli pályafutását, marketinges, főigazgató-helyettesi, végül főigazgatói munkáját, szerteágazó tevékenységét értékeli, nem feledkezve meg a szakmai elismerések felsorolásáról sem. (55–58. p.)

A már több közös művet jegyző kollegáink, *Jónás Károly* és *Villám Judit* *A Magyar Országgyűlés elnöki tisztségeinek összehasonlító történeti-statisztikai vizsgálata* címmel újszerű elemzést végeztek – a szűk terjedelem miatt rendkívül tömören – e fontos közjogi méltóságot viselőinek korára, iskolai végzettségére, a tisztség betöltésének időtartamára és távozásuk okaira vonatkozóan. (59–67. p.)

Kápolnai Iván statisztikus, közgazdász, művelődés- és helytörténész, a KSH Könyvtár nyugalmazott főmunkatársa érdekes ipartörténeti tanulmányt közöl *A finomkerámia-ipar és a gazdasági válság az 1930-as években* címmel. Miután megtudtuk, mi a különbség a durva- és a finomkerámia között (előbbi a téglá, a tetőcserép, tűzálló anyagok és a durva kőagyag áruk), és melyek a gyárüzem ismérvei, a szerző az 1929–1932. évi világválságra tér át, mely a

hazai finomkerámia-ipart is megrázta. A fontosabb ipari mutatószámok alakulásának bemutatása után, melyben a termelési, foglalkoztatási és béradatok is helyt kapnak, a nagyobb gyár-egységeket – Herend, Pécs (Zsolnay), Kispeszt (Gránit), Hollóháza, Romhány stb. – és termék-csoportokat ismerteti, kedvet ébresztve „a múlt és jelen viszonyainak részletekbe menő kutatásához.” (69–74. p.)

Volt egyszer egy olvasószolgálati szekció című írásában *Kocsis István*, a hatvani Ady Endre Könyvtár nyugalmazott igazgatója idézi fel a hetvenes évektől a múltat: ekkor „megélnékült az egyesületi élet, amely lehetővé tette, hogy azonos feladatokat ellátó könyvtárosok találkozhassanak, és tapasztalatcserék, új információk befogadásával képezhessék magukat a Magyar Könyvtárosok Egyesülete egyes szekcióiban”. Az 1973-ban alakult Ifjúsági (1990-től Olvasószolgálati) szekcióban Nemes Erzsébet is közreműködött, először tagként, titkárként, két cikluson át pedig elnökként. Az emlékek mellett a szerző a könyvtáros-hivatásra, az olvasás értékeire, a szakma színvonalának megőrzésére és a tudást közvetítő könyvtáros fontosságára is kitér, lévén maga is elnökként éveken át a szekció meghatározó személyisége. (75–77. p.)

Szokatlan nagy feladat hárult a magyar statisztikusokra 2011 első félévében: a magyar európai uniós elnökség ideje alatt rájuk hárult a szakterületet érintő jogszabályok uniós szintű elfogadtatása, menedzselése, a tárgyalások irányítása. *Laczka Éva*, a KSH gazdaságstatisztikai elnökhelyettesének érdekes írása (*Statisztikusok és a statisztikai jogalkotás*) a munka két éves előkészítéséről, a felkészülésről, a szervezeti kérdésekről, az ún. dossziékról és a felmerült nehézségekről (pl. a delegált jogok problémáiról) számol be, bepillantást engedve ebbe a nagyon szakmai, de izgalmas nemzetközi feladatokba, melyből a magyar statisztikusok rengeteg tanulságot és tapasztalatot meríthettek. (79–82. p.)

Lakatos Miklós Pillanatképek Vargha Gyuláról (1853–1929), a statisztikusról és korának jelentős költőjéről címmel írt dolgozatának az a „célja, hogy a Vargha Gyuláról szóló írásokból

vett idézetgyűjtemény segítségével világítsa meg Vargha Gyula személyiségének fontos vonásait, próbálja megértetni, hogy miképpen lehetett a statisztikusi és irodalmi pályáiban olyan jelentőset alkotni, mint azt Vargha Gyula tette.” Ezt a kevésbé ismert adatok bemutatásával sikerül is véghez vinnie. (83–95. p.)

Lencsés Ákos a két világháború közötti időszak jelentős statisztikusa, *Laky Dezső* (1887–1962) életútjának felvázolása után az idősebb sorstársnak, *Kovács Alajos*hoz a Hajdú-Bihar megyei Egyekről írt 1952. december 10-i levelét közli. Ezzel „nemcsak statisztikatörténeti adalékot” tesz közzé, hanem érzékelteti a KSH „könyvtár gyűjteményének páratlan gazdagságát” is, valamint a 65 éves tudósnek a méltatlanul nehéz körülmények közötti hétköznapijait is (*A kitelepített Laky Dezső*). (97–99. p.)

Marton Ádám statisztikus is olyan témát dolgozott fel *Infláció és gazdasági növekedés Magyarországon* című tanulmányában, amely minden „civil” olvasónak érdekes, hiszen „az önálló magyar fizetőeszközök jelenkori története száz-tíz éves.” (A koronáról, a pengőről és a forinról van szó.) A szerző csupán a második világháború végétől napjainkig vizsgálja négy korszakra tagolva az időszakot az áralakulás, a pénz értékének változása, illetve a gazdaságpolitika tekintetében. Megtudjuk, hogy az infláció folyamatának részeként megváltoztak a termékek közötti árarányok (az élelmiszerek, italok, szolgáltatások az átlagot éppen meghaladóan, az energiáé, üzemanyagoké nagymértékben nőtt, míg a tartós fogyasztási cikkek relatíve olcsóbbak lettek), de az infláció mindenképpen a gazdasági növekedés velejárója. Számos táblázat, a fogyasztói árindexek idősorai teszik még áttekinthetőbbé az egyes adatsorokat. (101–108. p.)

A Szivárványszín szöttes – szakszövegek szemléje című írásban *Nádudvari Zoltán*, a hetvenegyedik évében járó gépipari gazdasági mérnök, szakíró, majd statisztikus és szakfordító tollából mozgalmas pályája és az azzal szorosan összefonódó „könyvtár iránti hat évtizedes vonzalom története”, az élethosszig való tanulás, ismeretszerzés igénye rajzolódik ki, de fontos mondan-

dója a műszaki-tudományos tájékoztatás és a dokumentációs tevékenység gyakorlásának és minőségének a fontossága. (109–116. p.)

Rózsa Dávid rövid tanulmánya (Dolányi) Kovács Alajosnak (1877–1963), a nemzetközileg elismert demográfusnak, statisztikusnak, az Akadémia levelező tagjának a pályáját foglalja össze röviden, majd a tudós hagyatékában található, 1948. január 20-án kelt és a Magyar Tudományos Akadémiához intézett levelét közli („*Nem helyeseltem a szörnyű embertelenségeket...*” Kovács Alajos 1948-as levele az Akadémiához). A tudós ebben azokra a vádakra reflektál, melyek szerint „antiszociális irányzatok szószólója” lett volna. (Egy év múlva mégis kizárták, majd feleségével együtt a Szabolcs megyei Gávára internálták, nyugdíját pedig a felében állapították meg.) (117–121. p.)

Venyigéné Makrányi Margit (Miskolc) a Polgáron jobb módú paraszt családban született tudós pap, Kovács Mátyás (1790–1861) pályáját és munkásságát dolgozta fel (*Dr. Kovács Mátyás, a lapalapító tudós és mecénás*). Tanulmányában kitér az egyetemi tanár és kanonok tudományos művein kívül annak egyházi, folyóirat-szerkesztői (Egyházi Folyóírás, 1832–1834) és alapítványi tevékenységére is. (133–141. p.)

Szintén Polgárra invitál Sánta Sándorné nyugalmazott igazgató, aki 1966-tól 2004-ig volt munkatársa az 1950-ben létesített könyvtárnak (*Szubjektív könyvtártörténet Polgárról*). A közel nyolcszáz éves település történetének felvázolása után az intézmény hatvan évének fejlődését rajzolja meg „az itt-ott fellelhető dokumentumok, valamint” emlékei alapján. (A könyvtár munkatársa volt 1974 és 1982 között Nemes Erzsébet is.) (123–131. p.)

Vraukóné Lukács Ilona, a nyíregyházi Mórincz Zsigmond Városi és Megyei Könyvtár munka-

társa évek óta tartja a kapcsolatot a szomszédos Ukrajna határ menti, vagyis kárpátaljai magyar kisebbség könyvtáraival, elsősorban az iskolaikkal. *Egy több határon átívelő, nyíregyházi székhelyű alapítványról* című írása, melynek rövidebb változatát már tavaly nyáron olvashattuk a Könyv, Könyvtár, Könyvtárosban, a 2006 áprilisától hivatalosan is működő *Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárakért Alapítvány* (KAMIKA) tevékenységéről számol be. Az alapítvány, melynek „kitalálója”, fáradhatatlan „motorja” és kuratóriumi titkára a szerző, nemcsak a Kárpátalján, hanem a szomszédos régióban (Romániában, Szlovákiában) élő szórványmagyság könyvtári kultúrájára is figyel, segíti a gyarapítást, a munkatársak továbbképzését, és sokszálú kapcsolatokat épít. Ebbe a munkába a kötet ünnepeltje is több alkalommal bekapcsolódott. (143–152. p.)

A kötetet *Nemes Erzsébet életútja és műveinek válogatott bibliográfiája* zárja Lencsés Ákos és Rózsa Dávid gondos munkáját dicsérve (153–162. p.), az utolsó oldalon pedig a kötet szerzőinek névsora (és foglalkozása) olvasható.

A változatos témákat felvonultató kötet szerzői szakmájuk elkötelezettjei. A tudáshoz és könyvtárhoz szorosan kapcsolódó, de a könyvtáros szakmához közvetlenül nem tartozó szerzők is témaválasztásukkal a valóság olyan szeletét világítják meg a szűkre szabott terjedelemben, melyek izgalmasak, ugyanakkor kötődnek az ünnepelt anyaintézményéhez is. Olyan fontos, bár kis példányszámban kiadott könyv született, melyben a szerzők színvonalas írásokkal köszöntik a KSH Könyvtárának idén hatvanöt éves főigazgatóját. Köszönet érte! (A kötet megtalálható a Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtárában is.)

Murányi Lajos